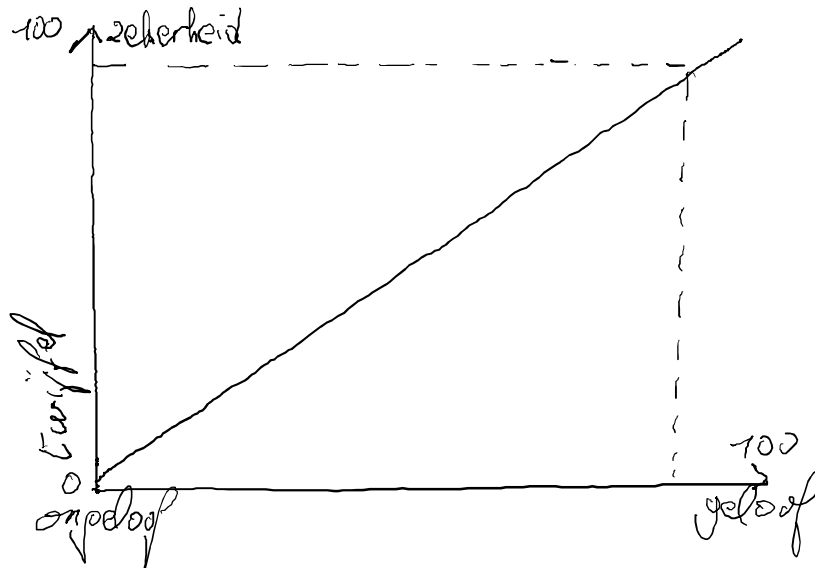

Beste mensen

In onze cyclus rond 'Geloof en twijfel' verkennen we vandaag het onderwerp '(On-)betwijfeld geloof', waarin we ons bezinnen over het gevaar van twijfel, maar ook van de afwezigheid ervan. We leren dat geloof en twijfel best gecombineerd worden en daarom hebben we het volgende week over 'De kunst van het twijfelen'.

Maar we beginnen vandaag dus met de spanning tussen geloof en twijfel. In onze voorbereiding kwamen we op een bepaald moment tot een soort assenstelsel, een grafiek waarbij op de x-as ongelooft tegenover geloof werd gezet en op de y-as twijfel tegenover (absolute) zekerheid. Resulteert 100% geloof dan in 100% zekerheid? Of komen absolute twijfel en totaal ongelooft samen in het nulpunt als afspiegeling van het 'niets'?

Het 'voegwoord' is hier wel degelijk van belang. De stelling 'geloof OF twijfel' wekt de indruk dat we moeten kiezen voor het ene of het andere. De Tsjechische priester, psycholoog en theoloog Tomas Halik bepleit net het omgekeerde. In zijn boek 'In de nacht van de biechtvader' schrijft hij dat geloof en twijfel tweelingzusters zijn, die niet zonder elkaar kunnen.

Over het onbetwijfelde geloof is Halik streng: 'Geloof zonder kritisch denken kan leiden tot fanatisme en fundamentalisme'. De geschiedenis van de kruistochten of de inquisitie zijn maar twee voorbeelden van waar een geloof dat geen vragen toelaat kan toe leiden.

Twijfel zorgt er ook voor dat we nederig blijven over ons geloof. In de Tsjechische traditie is twijfel een levenshouding, die zorgt voor wat Halik een 'verlegen vroomheid' noemt, als het ontbreken van alles dat ruikt naar een superieure presentatie van het eigen geloof. Twijfel als bescherming voor een arrogant geloof, dat beweert op alle vragen hét antwoord te hebben.

Ook over de kwaliteit van een geloof zonder twijfel stelt Halik zich vragen: 'Geloof zonder twijfel is oppervlakkig en kan de weg niet wijzen naar de kern en de diepte van het christelijk geloof. Het is kitsch. Je ziet hetzelfde in het politieke populisme: simpele antwoorden op moeilijke vragen.'

Het lijkt er dus op dat het ene uiterste van onze grafiek, de piste '100 % geloof=100%zekerheid' dus best afgevoerd wordt. Maar Halik kan zich ook niet vinden in het andere uiterste, waar absolute twijfel en totaal ongelooft elkaar vinden.

'Twijfel zonder moed om aan de twijfel te twijfelen (dus zonder de moed om te geloven) kan leiden tot bitterheid en cynisme.' En Halik gaat nog verder, door met zoveel woorden te zeggen dat we niet anders kunnen dan twijfelen: 'Vragen horen bij ons leven. Het maakt deel uit van ons mens-zijn dat ze in ons opkomen en dat we geen genoeg nemen met zwart-wit schema's.' En de psycholoog in hem vult aan: 'We kunnen de twijfel onderdrukken, maar van de psychoanalyse leren we dat wat we onderdrukken niet verdwijnt, maar voortleeft in ons onderbewuste.' Twijfelen lijkt dus plots een noodzakelijke voorwaarde voor onze eigen 'geestelijke' gezondheid.

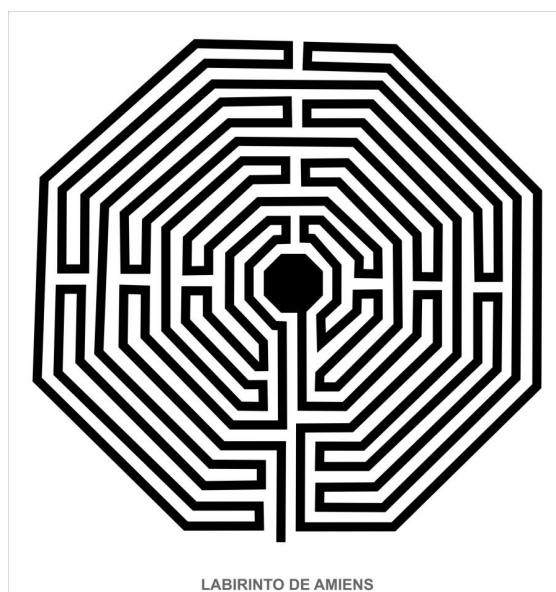
Maar maken we het ons als gelovigen dan niet nodeloos moeilijk? Is pleiten voor twijfel rond geloof zinvol? Is het dan verkeerd om zekerheid te zoeken in ons geloof? Halik toont begrip: 'Geloof zonder twijfel is verleidelijk omdat denken pijnlijk is. Toch geloof ik dat twijfelen onze plicht is'.

Van het vroegere 'verboden te twijfelen' naar 'twijfelen als plicht' is toch wel een enorme stap... En we weten nu wel waarom de uitersten niet wenselijk en niet gezond zijn, maar wat nu? Als we nu 'moeten' gaan twijfelen om tot een volwassen geloof te komen, hoe pakken we dat dan aan?

Er zullen wel veel aspecten zijn aan een antwoord op deze uitdaging, maar laten we alvast enkele elementen opsommen die van belang lijken om geloof en twijfel op een goede manier te combineren.

Een eerste deel van het advies lijkt te zijn dat we in beweging moeten blijven. Zoals in de cyclus rond 'Trouw' zo mooi werd geformuleerd is ook 'geloof en twijfel' een kronkelweg, berg op-berg af. Een weg door allerlei landschappen, van de woestijn van de vraag tot de oase waar een stuk van een antwoord te vinden is.

Ipv de beperktheid en de rechtlijnigheid van een assenstelsel gebruiken we dan beter het beeld van een labyrint. Geen doolhof waarin je verdwaalt en doodloopt, maar het labyrint zoals we het in de Franse kathedralen vinden: een weg die je naar binnen én naar buiten drijft. Soms krijg je het gevoel dat je terug wegdrijft van de kern, maar heb maar vertrouwen: iedereen komt terecht!

Een tweede element in de aanpak is om samen met anderen te geloven én te twijfelen, ons te verbinden met anderen die net met hetzelfde worstelen. Het verhaal van de Emmaüsgangers dat we twee weken geleden lazen, is daar een mooie illustratie van. Het feit zelf dat we deze cyclus programmeren is een ander voorbeeld. Alleen zou ik me die vragen misschien niet durven stellen, maar samen met jullie durf ik dat wel.

Een derde element ligt in de aanvaarding van het mysterie. Halik maakt daarover volgende vergelijking. 'In de Bijbel spreekt Jezus soms in raadsels. De eersten zullen de laatsten zijn, wie zijn leven wil behouden zal het verliezen. Die gelijkenissen lijken een beetje op Joodse moppen, en zoals je weet: als je een mop uitlegt, vermoord je 'm. Als we bijvoorbeeld gaan uitleggen hoe Jezus God is, vermoorden we die gedachte, omdat we de schijnbare tegenstrijdigheid opheffen.' Niet alles willen uitleggen dus, je overgeven aan het niet (be-)grijpen.

Een laatste tip is er vermoedelijk één voor gevorderden en kan samengevat worden als: 'God is misschien soms te vinden in de diepste twijfel' (let op de voorzichtige formulering!). In 'Geduld met God' schrijft Halik dat God zich openbaart in onze ervaring en dus ook in de moeilijke momenten van diepe twijfel.

We kennen allemaal de vraag: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?' Wat Christus roept is de uitdrukking van de existentiële kwestie in ieders leven: de verborgenheid van God, zijn duisternis.' En dan komt de verrassende toevoeging: 'Wat Christus roept, is geen wanhoopskreet. Het is een gebed, een vraag en misschien ook een protest. God heeft immers een zwak voor mensen die met hem worstelen. Onze vragen zijn voor het geloof soms een betere plek dan onze gesloten definities.'

Geloven en twijfelen is dus een voortdurende beweging, samen met anderen, zonder dat er een definitief antwoord is. God komt tot ons als een mogelijkheid, een peut-être zoals Ouaknin het ook formuleert, een uitdaging waarmee we ons kunnen verbinden als we de 'Kunst van het twijfelen' toelaten. Blijf dus vragen stellen, blijf zoeken naar antwoorden en als je die niet vindt, wees dan blij, want dan heb je wellicht een mysterie gevonden.

Verwijzingen naar Tomas Halik zijn afkomstig uit het interview van Stevo Akkerman van 21/3/2016, te vinden op

<https://www.trouw.nl/home/geloof-en-twijfel-zijn-als-een%20tweeling~a57a34ae/>